

Estera Cerar¹, Urška Stankovič Elesini²

¹Tehniški muzej Slovenije, Tržaška cesta 2, Ljubljana, Slovenija

²Univerza v Ljubljani, Naravoslovnotehniška fakulteta, Oddelek za tekstilstvo, grafiko in oblikovanje, Snežniška 5, Ljubljana, Slovenija

Razvoj tekstilnega izobraževanja po drugi svetovni vojni do uvedbe javno priznanih programov

Development of Textile Education following World War II, until the Introduction of Publicly Recognised Programmes

Pregledni znanstveni članek/Scientific Review

Prispelo/Received 01-2017 • Sprejeto/Accepted 06-2017

Izvleček

Po drugi svetovni vojni je pospešena industrializacija Jugoslavije zahtevala tudi usposobljene strokovne kadre. Kljub prizadevanjem države, ki je prihodnost gradila na delavskem razredu in je večjo podporo namenjala strokovnim šolam, ki naj bi poučevale bodoče strokovnjake za delo v proizvodnji, je zakonska ureditev srednjega strokovnega šolstva ostala nerešena vse do leta 1967, ko je bil sprejet Zakon o srednjem šolstvu. Predvsem je bilo zapostavljeno nižje strokovno šolstvo. V prispevku smo se osredinili na organizacijo srednjega in visokega tekstilnega šolstva ter osvetlili številne probleme, ki so spremljali uvajanje tekstilnega poklicnega izobraževanja v Sloveniji. Z raziskavo smo dokazali da se tekstilno izobraževanje ni razvijalo skladno s potrebami jugoslovanske industrije, da je bilo tekstilno poklicno šolstvo v slabšem položaju glede na druge poklicne šole ter da izobrazbena struktura zaposlenih v tekstilni industriji ni sledila predstavljenemu razvoju. V raziskavi smo uporabili arhivske vire, šolske kronike, članke v periodičnih publikacijah in literaturo, ki se ukvarja s problematiko tekstilnega in strokovnega šolstva na splošno. Podatke smo na podlagi različnih metodoloških pristopov razčlenjevali v posamezne dele (osnova za ugotavljanje stanja) ter nato združevali v celote ter podali opise in kompilacije posameznih pojmov.

Ključne besede: nižje strokovno šolstvo, srednje strokovno šolstvo, tekstilno izobraževanje, tekstilno visoko izobraževanje, industrijske tekstilne šole

Abstract

One of the requirements that emerged from the accelerated industrialisation of Yugoslavia following the Second World War was qualified specialist personnel. Despite the efforts of the Yugoslav government, which built the future on the working class and increased support for vocational schools that taught future professionals to work in production factories, the regulation of secondary technical education remained unresolved until 1967, when the Secondary Education Act was adopted. Lower vocational education, in particular, was neglected. The primary focus of this article is on the organisation of secondary and higher textile education, and on the numerous problems that accompanied the introduction of vocational textile education in Slovenia. In this research was proved that textile education did not develop in accordance with the needs of Yugoslav industry, that vocational textile education was at a disadvantage relative to other vocational schools and that the educational structure of employees in the textile industry did not follow the presented development of professional education. Archive materials and school chronicles were used in the study, as well as articles in periodicals and literature that address the problems of textile and vocational education in general. Using different methodological approaches, the data were broken down into individual parts (as the basis for determining the situation) and then combined into a whole. Descriptions were provided and different terms compiled.

Keywords: lower technical education, secondary vocational education, textile education, higher textile education, industrial textile schools

Korespondenčna avtorica/Corresponding author:

dr. Estera Cerar

Tel.: 012515406

E-pošta: estera.cerar@tms.si

Tekstilec, 2017, 60(4), 00-00

DOI: 10.14502/Tekstilec2017.60.00-00

1 Uvod

Po drugi svetovni vojni se je slovenska (kot tudi jugoslovanska) industrija soočala s hudim pomanjkanjem delovne sile in strokovnih kadrov. V prvi Jugoslaviji so slovenski strokovnjaki zavzemali mesta neposredno v proizvodnji oziroma so opravljali tekoče operativne posle pod vodstvom pretežno tujih vodilnih kadrov. Evropska tekstilna industrija je bila v tem času na ravni izkustvenosti, mojstrstva, po letu 1945 pa se je v tehnično razvitih državah dvignila na stopnjo znanstvenosti, inženirstva, kar se je videlo v povečanem zaposlovanju visokokvalificiranih strokovnih kadrov. To je omogočilo uvedbo novih tehnoloških procesov, konstrukcijo najnovejših strojev, organizacijo dela, ekonomiko v načrtovanju in gospodarstvu. V slovenskih tekstilnih podjetjih so po letu 1945 zaradi pomanjkanja strokovnih kadrov na vodilna in upravska mesta nastavljali delavce brez zadostne strokovne izobrazbe z mest v proizvodnji. Zaradi pomanjkanja teoretično strokovne izobrazbe ti kadri niso mogli biti nosilci napredka tekstilne industrije od mojstrske stopnje na višjo raven. Zato je bilo treba rešiti vprašanje šolanja visokokvalificiranih kadrov [1].

Zaradi načrtovanega gospodarskega razvoja države si je nova komunistična oblast prizadevala omogočiti otrokom in mladini dosegati čim boljšo izobrazbo in izenačiti njihove možnosti pri prehajanju na višje stopnje izobraževanja ne glede na njihov socialni ali materialni status. V zakonu o petletnem planu so načrtovali razširitev mreže srednjih in nižjih strokovnih šol, povečanje števila kvalificiranih delavcev v Jugoslaviji ter izboljšanje vajeniškega šolstva, ki ni dosegalo ravni industrijskega razvoja [2]. Zvezna uredba o strokovnih šolah iz leta 1952 je bila prvi predpis, ki je neposredno urejal vprašanje strokovnega šolstva po vojni. Sočasno je bila izdana tudi zvezna uredba o vajencih¹, ki je nadomestila Zakon o vajencih oziroma učencih v gospodarstvu iz leta 1946. Do leta 1948 so nižje strokovne šole spadale pod različna resorna ministrstva, bile so različno organizirane, brez obveznih učnih načrtov. Nato so jih podredili ministrstvu za delo, medtem ko so bile srednje strokovne šole pod ministrstvom za prosveto.

¹ Vajenci oziroma učenci v gospodarstvu so bile osebe, zaposlene na podlagi pogodbe v industriji, obrti ali trgovini z namenom, da s praktičnim delom in strokovnim šolanjem pridobijo znanje, potrebno v določeni stroki, in pridobijo naziv kvalificiranega delavca [3].

Šele leta 1950 preidejo vse šole, delavnice in internati pod ministrstvo za prosveto [4].

Leta 1953 je zvezna skupščina Jugoslavije ustanovila Komisijo za reformo šolstva, ki naj bi na podlagi začrtanih smernic (stališč, ciljev in zahtev, izdelanih v Beogradu) usklajevala različne predloge. Njena stališča, ki so temeljila na stališčih vodilnih političnih struktur v državi, so se pogosto razlikovala od večinskih mnenj slovenskih znanstvenikov, pedagogov in šolskih praktikov, čeprav tudi njihova mnenja velikokrat niso bila enotna. Prav tako se z nekaterimi načeli ni strinjala stroka, saj so izhajala iz ideoloških načel vladajoče stranke in jim bila podrejena.

Pomembna vprašanja, ki so bila v tem času posebej poudarjena, so bila: 1. enotno *osemletno šolanje* in diferenciacija po petnajstem letu starosti na srednješolski stopnji; 2. *izobrazba učiteljev bodoče enotne osemletne osnovne šole*; 3. *vloga gimnazije in srednjih šol v novem šolskem sistemu*; mnenja glede vloge gimnazije so bila v različnih predelih Jugoslavije zelo različna. Ker so v tem času veliko veljavo pripisovali fizičnemu in ne toliko umskemu delu, so večjo podporo namenjali šolam, ki naj bi poučevale bodoče strokovnjake za delo v proizvodnji ter s tem izenačitev strokovne šole z gimnazijami.

Petindvajsetega junija 1958 je bil sprejet Splošni zakon o šolstvu, na podlagi katerega naj bi republike pripravile natančnejše predpise za posamezne vrste šol. Zakon je uzakonil enotno osemletno osnovnošolsko šolanje, gimnazija in strokovne šole so bile po zakonu izenačene, vpis na visoko šolo pa veliko lažji. Na visokošolski stopnji so uvedli tri dveletne študije, tj. višji, visoki in podiplomski študij, znižane pa so bile tudi zahteve glede diplom, doktoratov in habilitiranja univerzitetnih predavateljev.

Z reformo uveden nov način financiranja šolstva (sredstva so se zbirala v šolskih skladih) je v Sloveniji omogočil graditev novih srednješolskih in visokošolskih ustanov, ki so jih opremili z novjšimi učnimi pripomočki. Reforma šolstva je uvedla tudi nov, celovit sistem izobraževanja ob delu. Večerne šole in tečaji so morali ponuditi enako stopnjo zahtevnosti izobraževanja kot v identičnih rednih šolah. Le tako so slušatelji pridobili diplomu, s katero so se lahko vpisali na višjo šolo [5].

Šele leta 1967 je bil na podlagi splošnega zakona o šolstvu sprejet Zakon o srednjem šolstvu [6], ki je v 18. členu določal, da morajo biti predmetniki in učni načrti poklicnih in srednjih šol pripravljeni na podlagi

profilov poklicev. Profile poklicev za gospodarstvo je pripravljala Gospodarska zbornica Slovenije. Namen sestavka je bil raziskati, kako je bilo organizirano poklicno, srednje in visoko tekstilno šolstvo. Tekstilna industrija se je zelo hitro razvijala in je zato potrebovala čedalje več kvalificiranih kadrov. Tekstilci so ves čas opozarjali na pomanjkanje strokovno usposobljene delovne sile, zato smo želeli tudi raziskati, zakaj se tekstilno izobraževanje ni razvijalo skladno s potrebami jugoslovanske industrije. Velik tehnični napredek v tekstilni proizvodnji je zahteval večje število visokokvalificiranih delavcev in reformo strokovnega šolstva. Tekstilna industrija je vsa leta zaposlovala predvsem veliko priučenih delavcev, zato smo v raziskavi želeli ugotoviti, v kolikšni meri se je povečeval delež visokokvalificirane delovne sile glede na potrebe tehnološko vedno bolj zahtevne proizvodnje. Predvidevali smo namreč, da razvoju strokovnega šolstva ni sledila boljša izobrazbena struktura zaposlenih v tekstilni industriji. Poleg omenjenega je bila tekstilna stroka ena redkih, ki dolgo ni imela javno priznanega nižjega poklicnega izobraževanja, zato so kvalificirani delavci pridobili le interno kvalifikacijo. Z raziskavo smo želeli dokazati, da je bilo tekstilno poklicno šolstvo v slabšem položaju glede na druge poklicne šole.

2 Metodologija

Za izvedbo naloge in iskanje odgovorov na predhodno postavljena vprašanja je bila uporabljena kombinacija različnih metodoloških pristopov, kot npr. razčlenjevanje celote na posamezne dele (podlaga za ugotavljanje stanja), združevanje splošnih pojmov v celoto ter opisovanje in kompilacija posameznih pojmov. V raziskavi smo uporabili arhivske vire, dostopne v Arhivu republike Slovenije, šolske kronike in literaturo, ki se ukvarja s problematiko tekstilnega in strokovnega šolstva na splošno, ter na članke v periodičnih publikacijah. Osnovno ogrodje raziskave so bili tudi sprejeti zakonski in podzakonski akti druge polovice 20. stoletja, veljavni na ozemlju današnje Slovenije, dopolnjeni z literaturo ter arhivskimi in časopisnimi viri.

3 Raziskava

V nadaljevanju sestavka je prikazan razvoj tekstilnega šolstva v Sloveniji po drugi svetovni vojni do uvedbe usmerjenega izobraževanja. Osvetliti bomo

skušali probleme, na katere so ves čas opozarjali strokovnjaki s tekstilnega področja in ki so medsebojno vplivali na razvoj tekstilne industrije in izobraževanje tekstilnih strokovnjakov na vseh stopnjah izobraževalnega procesa.

3.1 Razvoj poklicnega izobraževanja na področju tekstilstva v Sloveniji

Na območju prve Jugoslavije sta v medvojnem času delovali dve tekstilni šoli: Državna tekstilna šola v Kranju ter štiriletna Srednja tehniška šola v Leskovcu [7]. *Dveletna Državna tekstilna šola v Kranju* (stopnja srednje šole) je bila ustanovljena leta 1930. V njej se je do začetka vojne izšolalo okrog 200 tekstilnih tehnikov. V večernih urah je izvajala tudi tečaje za izpopolnjevanje znanja tekstilnih delavcev. Šola je imela tkalnico (opremljena je bila s šestimi mehaničnimi in sedmimi ročnimi statvami, navijalnima strojema za osnovo in votek ter snovalnim strojem), delavnico za montažo in popravilo strojev (opremljena je bila s potrebnimi ključavničarskimi pripravami in orodjem), učilnice (z bogatimi zbirkami vzorcev tkanin), preizkuševalnico za tekstilni material (v njej je bil tudi poseben kemijski inventar) ter strokovno knjižnico. Vsebine tekstilnih predmetov so podajali in izvajali učitelji rednega učiteljskega zbora, honorarni in zasebni učitelji ter služitelji [8]. Za prvega vršilca dolžnosti direktorja tekstilne šole je banska uprava pooblastila dr. ing. Franja Kočvarja (1903–1991), v povojnem času za služnega za razvoj tako poklicnega kot tudi visokošolskega izobraževanja na Slovenskem [7]. Šolo so v tem času gmotno podpirali poleg Ministrstva za trgovino in industrijo tudi kranjska banska uprava dravske banovine, »odbor za ustanovitev tekstilne šole v Kranju« in domača tekstilno-industrijska podjetja. Nekateri dijaki so za šolanje pridobili državno štipendijo, medtem ko je dijaško podporno društvo podpiralo revnejše s prispevki za učila in ekskurzije. Šola je delovala vse do okupacije [9].

3.1.1 Povojni začetki poklicnega tekstilnega izobraževanja v Kranju in Mariboru

Po vojni je *dveletna Državna tekstilna šola* v Kranju ponovno odprla vrata (sliki 1 in 2). V šolskem letu 1946/1947 so uvedli specializacijo in ustanovili predilski, pletilski, tkalski in apreterski oddelek. Dveletna šola se je v šolskem letu 1947/1948 reorganizirala v triletni, dve leti pozneje pa v štiriletni *Tekstilni tehnikum*. Leta 1948 so v okviru šole ustanovili še

Slika 1: Prvi povojni absolventi kranjske tekstilne šole z učitelji (junij 1946) [14] (objavljeno z dovoljenjem urednice)
Figure 1: First post-war graduates with teachers from the textile school in Kranj (June 1946) [14] (courtesy of the editor)

Slika 2: Učna ura prvega letnika tkalskega oddelka na Državni tekstilni šoli v Kranju [14] (objavljeno z dovoljenjem urednice)
Figure 2: Lesson of first-year students in the weaving department at the State Textile School in Kranj [14], (courtesy of the editor)

triletno tekstilno industrijsko šolo, ki je delovala le eno leto, nato pa so jo premestili v Maribor [10]. S šolskim letom 1953/1954 so dokončali reorganizacijo. Šolanje je bilo razdeljeno na nižjo in višjo stopnjo, s čimer je industrija dobila praktično usmerjene strokovnjake, ki so po končani nižji stopnji opravili enoletno prakso v tovarnah, nato pa še podmojstrski izpit. Odličnim in prav dobrim učencem je bilo omogočeno obiskovanje višje stopnje, s čimer so industriji zagotovili tudi dotok visokokvalificiranih tehnikov [11]. Šola se je v začetku 60. let spopadala s finančnimi težavami, imeli so pomanjkljiv strojni park in neurejene laboratorije. Zato so se s predstavniki tekstilnih podjetij dogovorili, da jim bodo ta pomagala pri nakupu strojev za delavnice, s čimer bi izboljšali razmere za praktični pouk. Podjetja naj bi krila tudi del stroškov šolanja [12]. Zaradi potreb celjske tekstilne industrije je ustanovila v Celju dislocirano enoto [13]. V okviru šole je od leta 1966 delovala tudi *Poklicna tekstilna šola v podjetju Beti Metlika*.

V Mariboru je bila leta 1947 v sklopu Mariborske tekstilne tovarne (MTT) ustanovljena *triletna Industrijska tekstilna šola*, ki je imela štiri oddelke: kovinarskega, predilnega, tkalskega in plemenitilskega. Naslednje leto so ji pridružili še *Šolo za učence v gospodarstvu*, ki pa je že po dveh letih prenehala delovati. Ker je MTT spadala pod upravo glavne direkcije zvezne tekstilne industrije svilarstva v Beogradu, so tam določali tudi učne načrte, planiranje vpisa in pogoje. V šolo so se vpisovali kandidati iz vse Jugoslavije. V šolskem letu 1948/1949 je bilo tako vpisanih 52 Slovencev, 31 Srbov, 9 Hrvatov, 16 Črnogorcev in 10 Makedoncev [4]. Prve prostore je šola imela v MTT, nato pa so zgradili novo poslopje v ulici Kraljeviča Marka 21. Po premestitvi kranjske industrijske šole v Maribor je postala samostojna izobraževalna ustanova. Šola naj bi vzgajala mojstrske kadre za tekstilno industrijo, vendar se je v praksi izkazalo, da njeni absolventi ne obvladajo potrebnih znanj. Učenci so imeli zelo različno predizobrazbo (od končane nižje osnovne šole do končane nižje gimnazije). Izobrazba, ki so jo pridobili v industrijski šoli, je bila preveč splošna in preobširna, manjkalo pa jim je predvsem specialnih znanj. Šola ni imela prostorov za praktično delo, zato so učenci opravljali prakso v tovarnah, kjer pa jih niso vedno najbolje sprejeli. Ves čas so se porajali pomisleki o upravičenosti obstoja šole. Kljub nasprotnemu mnenju mariborskih tekstilnih strokovnjakov so na sestanku na

Glavni direkciji tekstilne industrije LRS sklenili, da tako šolanje industriji ni potrebno, kajti tako znanje si lahko delavci pridobijo oziroma se ga priučijo v podjetju. Prav tako so menili, da mora biti mojster predvsem dober ključavničar, šele nato se lahko specializira v tekstilni stroki. Zato je Glavna direkcija tekstilne industrije predlagala, da se s kovinskimi industrijskimi šolami sklene dogovor, da vsako leto odstopijo potrebno število izučenih ključavničarjev in finomehanikov (planirali so od 10 do 20 ljudi na leto), ki imajo veselje za delo v tekstilni industriji in se jih razporedi na delovna mesta podmojstrov. Za njihovo teoretično znanje bi poskrbeli v delovnem času s tečaji, ki bi bili organizirani po tekstilnih področjih in bi trajali pol leta, 15 do 20 ur na teden [15]. Leta 1951 je bila Tekstilna industrijska šola v Mariboru opuščena, delovati je prenehala junija 1953. V stavbo se je naselil na novo ustanovljeni Tekstilni inštitut [14].

V Mariboru je od leta 1947 do 1952. deloval *Delavski tehnikum*, ki je imel v svoji sestavi tudi tekstilni oddelek. Delavski tehnikum je imel značilnost triletnih tehniških šol in je bil namenjen študiju ob delu [4]. Tovarne so za svoje delavce, ki so ga obiskovali, plačevale mesečno šolnino. Slušatelji so v tovarni delali po šest ur, popoldne pa so obiskovali pouk [14]. Po zaprtju industrijske šole so se težave mariborskih tekstilnih tovarn zaradi primanjkov strokovnih kadrov povečevale, kajti kranjska tekstilna šola ni mogla izšolati dovolj kvalificiranih delavcev za vso Slovenijo. Zato si je Društvo inženirjev in tehnikov tekstilcev že kmalu začelo prizadevati za ponovno ustanovitev šole. Ustanovili so Komisijo za strokovno šolstvo, ki je po proučitvi razmer predlagala ustanovitev *triletno industrijske šole tekstilno-kovinarske stroke*. Šola, katere ustanoviteljica je bila MTT v sodelovanju s Predilnicami in tkalnicami Maribor, Svilo Maribor, Tovarno volnenih in vigogne izdelkov Maribor ter Metko Celje, je prvih 72 učencev sprejela jeseni 1958. Vsak učenec je sklenil s podjetjem vajeniško pogodbo. Kljub pomanjkanju kadrov pa ni bilo veliko zanimanja za šolo. Zato se je leta 1960 preoblikovala v *dvostopenjsko Tehniško tekstilno šolo*. Učenci so po prvi stopnji pridobili naziv kvalificiranega delavca, po drugi pa tehnika [16]. Vsa leta delovanja se je šola soočala s težavami zaradi neurejenega financiranja, z zahtevami po ukinitvi oziroma preoblikovanju. Leta 1972 je bila šola priključena Srednji tehniški šoli za elektro in strojno stroko v Mariboru [17].

3.1.2 Šolanje pletilcev

Med vsemi področji, na katerih so se šolali tekstilci (predenje, tkanje, pletenje, tiskanje, barvanje, apretura), je bilo posebej problematično šolanje pletilcev. Jugoslovanska pletilska industrija je bila v primerjavi s pletilsko industrijo naprednejših držav v povojih tako glede tehnologije in organizacije dela v pletilnicah kot tudi glede izobraževanja kadrov. Med drugim ni bilo zadovoljivo rešeno šolanje vajencev pletilske stroke. Na voljo sta bili dve vajeniški šoli, ki sta imeli odsek za pletilstvo, v Ljubljani in Vrhpolju pri Vipavi. Medtem ko je ljubljanska imela primerne pogoje, je bila primorska specializirana za krojaško stroko, zato ni imela niti ustreznih učnih kadrov niti potrebnih učnih pripomočkov. Prof. Maks Stupica (1905–1987) je predlagal, da se v Vrhpolju pletilski odsek opusti in se namesto njega odpre nova vajenska šola s pletilskima odsekoma v Kranju in Gamelnjah, saj je imel tedanji Tekstilni tehnikum pletilski odsek, v Kranju pa je bilo zaposlenih tudi dovolj pletilskih strokovnjakov [18].

Pri pripravi novega učnega programa za pletilce so tudi ugotavljali, da praktični pouk v obrtnih in industrijskih obratih zaostaja za pričakovanji. V podjetjih so se pritoževali, da vajenci po eno- ali dveletnem učenju niso kos svojemu delu. Vendar je bila krivda tudi na strani podjetij. V industrijsko razvitih državah so pred sprejemom v uk vajenci morali opravljati psihotehnične izpite, da so vzgojili res kakovostne kadre, medtem ko so v Sloveniji vajenci delali zelo omejena dela. V podjetjih so se sicer trudili, vendar je bilo zaradi njihovega nepoznavanja sodobnih učnih metod učenje vajencev nesistematično in slabo organizirano. Vajenci so delali na že pripravljenih strojih, po navodilih mentorja so morali narediti izdelek, popraviti morebitne napake, prejo so navijali na ročnem navijalnem stroju itd. Zato v resnici ni bilo velike razlike med priučenimi in kvalificiranimi delavci, kajti po opravljenem praktičnem izpitu tako kvalificiran delavec ni poznal vseh faz izdelave izdelka. Po zaposlitvi je še naprej potreboval inštrukcije, kajti o strojih in njihovem delovanju ni veliko vedel. Nekatera podjetja so vajence sprejemala le zato, da so zadostila predpisom. Marsikje niti niso imeli namena vajencev kaj naučiti, ampak so jih le izkoriščali za poceni delovno silo. Seveda je bilo to kratkovidno, saj so s tem škodili sami sebi in pletilski industriji na splošno [19].

3.1.3 Spodbujanje strokovnega izobraževanja tekstilcev

V tekstilni industriji so na področju izobraževanja zaostajali za razvitimi industrijskimi državami, zato so tako v Združenju tekstilne industrije FLRJ kot tudi v Združenju tekstilnih podjetij LRS veliko razpravljali o organizaciji strokovnega šolstva. Prvi ukrep na zvezni ravni je bil leta 1956 dodelitev 309 milijonov dinarjev za graditev in izboljšanje tekstilnih strokovnih šol (za zidanje oziroma usposobitev šolskih zgradb, za material, učila in aparature za praktični pouk), od česar so 80 odstotkov dobile že obstoječe šole v Kranju, Zagrebu, Leskovcu in Odžacih. Združenje je menilo, da tekstilni industriji najbolj primanjkuje tehnikov za delo v obratih [20]. Združenje tekstilnih podjetij LRS je leta 1956 pripravilo smernice za razvoj tekstilnega šolstva. Prevladovalo je mnenje, da osnovni proizvodni kadri za dosego kvalifikacije potrebujejo le eno- ali dvo-mesečni priučitveni tečaj na delovnem mestu ter več krajših tečajev, kjer bi si pridobili osnovno tehnološko znanje ter osnovne pojme o organizaciji podjetja, delavski zakonodaji in samoupravljanju. Na drugi strani so mojstri zaradi razvoja tehnike in tehnologije potrebovali več splošnega, tehničnega in ekonomskega znanja, zato so zanje predlagali srednješolsko tehnično izobrazbo. V vmesnem obdobju so predvideli vzgojo mojstrskih kadrov v posebnih tečajih iz vrst kvalificiranih delavcev in z opravljanjem končnega mojstrskega izpita² [21]. V podjetju MTT so se vsi novi delavci morali udeležiti eno- ali dvotedenskega tečaja, kjer so dobili osnove o industriji, procesu proizvodnje, tarifnem pravilniku, delavskem samoupravljanju, dolžnostih in pravicah ter podobnem. Spoznali so tudi vse obrate v tovarni. Posebna komisija je na delovnih mestih ocenjevala sposobnost prekvalifikacije ne-kvalificiranih delavcev v polkvalificirane in izdajala ustrezne odločbe. Za strokovne delavce so organizirali tečaje po posameznih panogah, npr. predilski, tkalski, plemenitilski, ki so omogočali specializacijo v stroki. Podjetje je za zagotovitev ustreznih kadrov podeljevalo štipendije. Sindikalna podružnica in Zveza komunistov Jugoslavije (ZKJ) pa sta skrbeli

² Ker je tekstilna industrija čedalje bolj potrebovala tudi visoko izobražene delavce – inženirje tekstilne tehnologije s širokim znanjem kemije, strojništva in ekonomije, so predlagali ustanovitev oddelka za tekstilno tehnologijo na Univerzi v Ljubljani, ki je že imela predavateljske kadre.

za politično-ekonomsko vzgojo kadrov s tečaji in predavanji [22].

Pomembno vlogo je pri strokovnem izpopolnjevanju igralo Društvo inženirjev in tehnikov tekstilne industrije Slovenije (DITTIS), ustanovljeno leta 1953, ki je imelo svoje podružnice v vseh večjih tekstilnih centrih. Organizirali so strokovna predavanja, na katerih so predavali tako domači kot tudi tuji strokovnjaki, po podružnicah so prirejali strokovne tečaje (predvsem za pridobitev naziva kvalificiranega in visokokvalificiranega delavca tekstilne stroke). Člani društva so sodelovali v številnih komisijah (za šolstvo, pripravo učnih načrtov, kategorizacijo in nomenklaturu poklicev v tekstilni industriji ipd.) [23].

3.1.4 Verifikacija poklicnih šol tekstilne stroke

Konec 60. tih let se je tekstilna proizvodnja hitreje modernizirala in postajala tehnično čedalje bolj zahtevna, medtem ko se število visokokvalificiranih delavcev ni množilo skladno s tem razvojem. Pomanjkanje kadrov je postajalo čedalje večji problem. Profesor Stupica je leta 1973 zapisal, da so možnosti za stabilizacijo gospodarstva predvsem v omejitvah porabe in v povečanju produktivnosti proizvodnje, za kar so potrebovali ustrezne strokovne kadre. Stanje strokovnih kadrov in vzgoja mladih po njegovem mnenju nista bila zadovoljiva, ker je bila na eni strani industrija preveč pasivna na tem področju, na drugi strani pa je bil način financiranja šol neustrezen. Sredstev za šolstvo, zdravstvo, pokojninsko in socialno zavarovanje, znanost in kulturo, upravo itd. se ni dalo bistveno znižati, prav tako ni bilo mogoče znižati OD v tekstilni proizvodnji, ker ti že tako pri 80 odstotkih delavcev v industriji niso dosegali 1400 dinarjev na mesec.³ [24].

Tekstilna industrija je odvajala precejšnja sredstva za vzgojo kadrov, vendar so se ta prek republiške izobraževalne skupnosti razdelila na posamezna področja izobraževanja in šole, na kar industrija ni imela vpliva. Tekstilno šolstvo je dobilo le 15 odstotkov prispevanih sredstev, medtem ko je trgovina dobila delež, ki je precej presegal odstotek zbranih sredstev na področju svojih strok. V Sloveniji na področju tekstilstva ni bilo šolskega sistema, temveč le posamezne šole in institucije, s čimer so zaostajali za drugimi, manj razvitimi republikami. V Kranju in Mariboru so bile večkrat ustanovljene in ukinjene

poklicne šole, čeprav je bila potreba po šolah, ki bi vzgajale kadre vzdrževalcev sodobne proizvodne opreme in strojev, velika. V veljavi je bil sistem priučevanja mojstrov, ki naj bi vzdrževali zahtevno opremo in stroje. Srednji šoli v Mariboru in Kranju sta bili različno organizirani, z različnima učnima programoma, ki sta bila tudi drugačna od programov v drugih republikah. V šole so se vpisovala pretežno dekleta, ki so nato težko dobila zaposlitev, primanjkovalo pa je tehnikov v industriji. Za štipendiranje fantov ni bilo dovolj posluha. Najboljši kadri so bili zaposleni v industriji, ki pa ni poskrbela, da bi tudi na šole prišli dobri strokovnjaki. Učni kadri so bili slabo nagrajevani, opremljenost laboratorijev po šolah je bila neustrezna tudi zaradi nerazumevanja industrije. Profesor Stupica [24] je rešitev videl v ustanovitvi Posebne izobraževalne skupnosti za področje tekstilne industrije, kjer naj bi tvorno sodelovali predstavniki industrije in šol, DITTIS in Sindikat tekstilnih delavcev. Ta bi morala nato postaviti šolski sistem stroke, ki bi zajel vse oblike izobraževanja, obnovil poklicne šole, izdelal, poenotil in moderniziral učne načrte z upoštevanjem modernih principov poučevanja, izvedel propagando za vpis predvsem med fanti, predvidel način štipendiranja, dajal pobude za izboljševanje učnih kadrov na šolah in ustreznega nagrajevanja v skladu z OD na drugih področjih, vodil financiranje šol iz sredstev, ki jih prispeva industrija, in nadziral, da se ta čim boljizekoristijo. Potrebno bi bilo tudi ustrezno vključevanje mladih kadrov v industrijo in ureditev pripravništev, spodbujanje višjih kadrov, da se izpopolnjujejo v stroki in tujih jezikih, ter spodbujati izkušene kadre, da svoje znanje prenašajo na mlajše [24].

Že leta 1970 je upravni odbor Zveze inženirjev in tehnikov tekstilcev Slovenije (ZITTS) začel pripravljati formalnosti za verifikacijo poklicne šole tekstilne stroke, ki je bila ena redkih brez javno priznanega poklicnega izobraževanja. Javno veljavna spričevala sta podeljevali srednji tehniški šoli v Kranju in Mariboru, medtem ko sta *Tekstilindus* in *MTT Maribor* izobraževala nižje strokovne kadre, ki pa so si s tem pridobili le interno kvalifikacijo. S tem so bili tekstilci prikrajšani v primerjavi z drugimi strokami. Komisija za šolstvo in izobraževanje pri ZITTS je izdelala profile za prvih pet poklicev po Zakonu o poklicnem izobraževanju in urejanju učnih razmer [25], ki je zahteval končano osnovno šolo. Strokovnjaki tekstilne industrije so se spraševali, ali bodo dobili dovolj učencev s končano

³ Povprečni osebni dohodek v SRS je decembra leta 1972 znašal 2109 dinarjev.

osnovno šolo. Nato je bil sprejet dopolnilni zakon o poklicnem izobraževanju, ki ni več zahteval polne osemletke. V tem času so bili profili po prvotnih zahtevah že skoraj izdelani, a se je upravni odbor ZITTS odločil za izobraževanje po dopolnilnem zakonu, s trajanjem šolanja od 20 do 22 mesecev. Kadrovska komisija pri Gospodarski zbornici Slovenije (GZS) je to zavrnila, češ da bodo zaradi tega poklici uvrščeni v II. skupino po Samoupravnem sporazumu o delitvi dohodka in osebnih dohodkov [26], s čimer bi se zmanjšal obseg sredstev osebnih dohodkov v stroki oziroma podjetju. Na to stališče sta se pritožili Društvi inženirjev in tehnikov tekstilcev (DITT) iz Celja in Prebolda. Navedli so, da samoupravni sporazumi pri zaposlenih v neposredni proizvodnji lahko izjemoma določajo zneske kalkulativnih osebnih dohodkov po stopnji strokovne usposobljenosti, ki jo priznavajo splošni akti podpisnikov samoupravnega sporazuma. Ta je bil podpisan 30. septembra 1971 in je v prilogi navajal, da so v *III. skupino tekstilne stroke uvrščene previjalka, snovalka, tkalka itd. brez dejanske kvalifikacije ali šole*. Delavci s končanim šolanjem po predlaganih profilih bi seveda zasedli višja delovna mesta od zgoraj naštetih, zato bi morali biti uvrščeni v III. skupino [27].

Leta 1972 je dvajset kandidatov (od prijavljenih 43) končalo poklicno šolo za odrasle v izobraževalnem centru MTT v Mariboru. Menili so, da je to dober uspeh glede na izkušnje v šolah za odrasle. Pouk je trajal leto in pol, petkrat na teden po štiri ure. Učni program je ustrežal profilu tkalca – upravljavca tkalskih strojev. Kandidati so sicer dobili le interna spričevala, vendar so si prizadevali, da bi jih tudi javno priznali. V tem času so na GZS vodili postopek za priznanje poklicne šole tekstilne stroke in v MTT so upali, da bo njihov izobraževalni center pridobil verifikacijo [28].

Svet za tekstilno industrijo pri GZS je 7. julija 1972 potrdil pet profilov za poklice diplomiranih tekstilnih tehnikov (tkalski, predilski, tekstilno-kemijski, konfekcijski in pletilski), s čimer je dobila tekstilna stroka okvir za usklajevanje učnih programov za šolanje tekstilnih kadrov v Sloveniji [29].

V šolskem letu 1972/1973 je Srednja tehniška šola za elektro in strojno stroko v Mariboru ustanovila nov **tekstilni oddelek** predilske, tkalske in konfekcijske smeri, katere program je bil usklajen s programom šole v Kranju, oba pa sta bila sestavljena na podlagi tisto leto sprejetih profilov. Šola se je sicer

spopadala s prostorsko stisko, kar so reševali v sodelovanju z mariborsko občinsko skupščino in tekstilno industrijo. V prvem letu se je vpisalo 28 dijakov v prvi tkalski in 32 v prvi konfekcijski letnik, medtem ko za predilskega ni bilo dovolj prijav. Po mnenju vodstva šole se je to zgodilo zaradi splošnega prepričanja, da ima tekstilna stroka najnižje osebne dohodke, čeprav to za kvalificirane kadre ni držalo. Šola je bila za mariborsko območje zelo pomembna, kajti tekstilna industrija na tem območju je potrebovala take kadre, poleg tega pa so bili učenci tudi kandidati za vpis na višjo tehniško šolo v Mariboru, ki je imela že nekaj let premalo vpisa in bi to lahko ogrozilo tudi njen obstoj [30].

Svet za tekstilno industrijo pri GZS je tudi soglašal z izobraževanjem na poklicni stopnji za poklice apreterja, tiskarja, barvarja, urejevalca tkalskih strojev in urejevalce predilnih strojev na podlagi zakona o srednjem šolstvu in naložil Komisiji za kadre pri GZS, da temeljito prouči vseh pet profilov. Komisija je obravnavala tudi pripombe in pritožbo DITT Celje in Prebold ter predlagala Svetu ponovno razpravo o profilih. Vsa podjetja so imela možnost razprave in pripomb [31].

A do dejanske uvedbe poklicne strokovne šole je bila še dolga pot. Po sprejetju profilov so začeli na Zavodu za šolstvo SRS pripravljati učne programe. V komisiji so sodelovali pretežno strokovnjaki iz tekstilne industrije, ki so znali opredeliti znanja, ki naj bi jih učni programi upoštevali, niso pa imeli časa, da bi pri njihovi izdelavi tudi aktivno sodelovali [32].

Leta 1975 je bilo potrjenih sedem učnih programov za konfekcijsko stroko, s čimer je bil končan postopek za formiranje stopenjskega pouka po novem šolskem sistemu.⁴ Istega leta je začela delovati Izobraževalna skupnost Slovenije za tekstilno stroko, ki je imela med drugim nalogo ugotavljanja strukture zaposlenih in potrebe po kadrih v tekstilnih delovnih organizacijah ter poskrbeti za izdelavo vseh manjkajočih profilov poklicev in dopolnjevanje obstoječih [33].

Komisija za šolstvo in izobraževanje pri ZITT je leta 1974 ugotavljala, da imajo tekstilne šole premalo učencev in da posledično zato primanjkuje kadrov v tekstilni industriji. Kadrovske politike je treba dolgoročno načrtovati, zato so predlagali nekaj ukrepov za izboljšanje položaja. (1) Kadrovske službe

⁴ Že v letu 1976 pa je bil dan v javno razpravo predlog za reformo srednjega šolstva v usmerjeno izobraževanje, tako da je bilo treba pripraviti nove učne načrte.

podjetij so opozorili na pomembnost pridobivanja bodočih strokovnih kadrov, česar so se v številnih organizacijah premalo zavedali. (2) Za pridobivanje učencev so predlagali propagandno akcijo v tisku in po osnovnih šolah in gimnazijah, podjetja naj bi pravočasno objavljala razpise za štipendije, izšla pa je tudi posebna izdaja strokovne revije Tekstilec, ki so jo razposlali po šolah. (3) Komisija je tudi predlagala, naj tekstilna industrija financira izdelavo reklamnega filma o tekstilni stroki, ki bi ga predvajali na televiziji. Za premajhno zanimanje za tekstilne poklice so krivili tudi medije, ki naj bi prikazovali le probleme tekstilne industrije, ter prenizke dohodke. Zadnje po mnenju tekstilcev ni več držalo, saj so bili strokovnjaki, ki so končali katerokoli strokovno tekstilno šolo, približno enako plačani kot v drugih strokah [34].

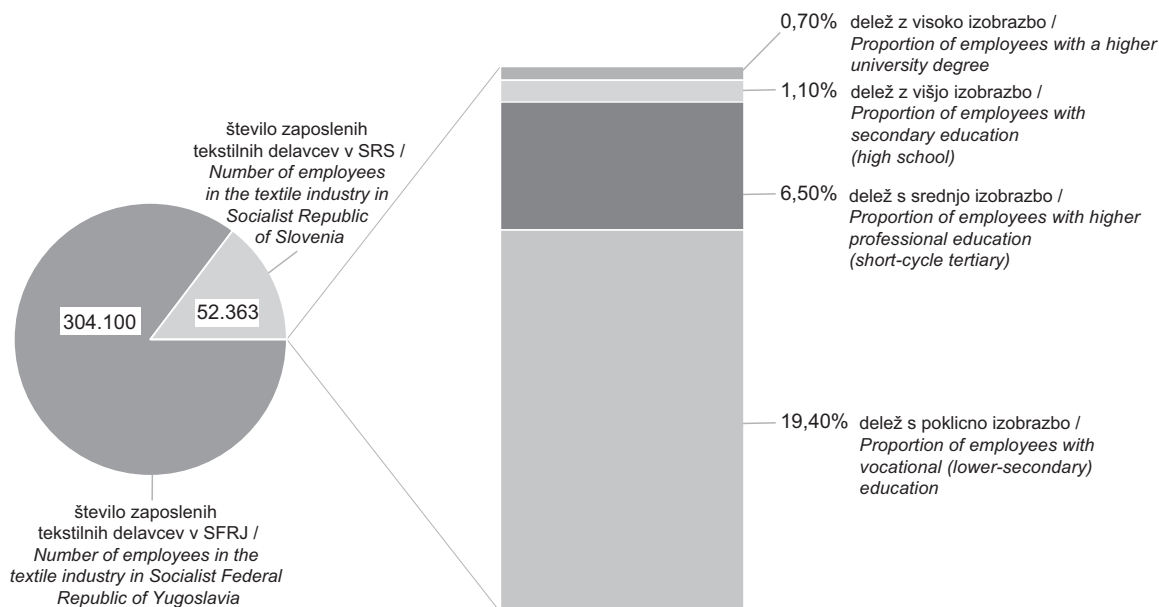
3.2 Izobrazbena struktura zaposlenih v tekstilni industriji

Ker se je v sedemdesetih letih tekstilna industrija hitro modernizirala in ker so nove tekstilne surovine (predvsem sintetična vlakna) narekivale nove tehnologije, je to zahtevalo spremembo tudi v kadrovske strukturi. Število priučenih in nekvalificiranih delavcev naj bi se zmanjševalo na račun kvalificiranih in visokokvalificiranih strokovnjakov. V letu 1974 je imelo od 48.800 zaposlenih v 74 organizacijah združenega dela v tekstilni industriji samo 373

(0,76 odstotka vseh zaposlenih) zaposlenih višjo izobrazbo in 2953 delavcev srednješolsko izobrazbo (6,5 odstotka vseh zaposlenih). Glede na razvoj novih tehnologij in njihovo zahtevnost bi jih potrebovali vsaj dvakrat več, in to predvsem z višjo strokovno izobrazbo [13]. V letu 1978 je bilo zaposlenih 52.363 oseb. Od tega je bilo 0,7 odstotka zaposlenih z visoko, 1,1 odstotka z višjo, 6,5 odstotka s srednjo in 19,4 odstotka s poklicno izobrazbo (slika 3). Kvalifikacijska struktura je bila zelo nizka. Do leta 1985 so želeli število zaposlenih zmanjšati za en odstotek, ob tem pa dvigniti raven izobrazbe, tako da bi bilo 1,3 odstotka zaposlenih z visoko, 2,3 odstotka z višjo, 9,4 odstotka s srednjo in 33,1 odstotka s poklicno izobrazbo [35].

Večina delovnih organizacij je podpisalo Samoupravni sporazum o temeljih plana Posebne izobraževalne skupnosti za tekstilno usmeritev za obdobje 1986–1990. Med drugim so se dogovorili o posebni prispevni stopnji iz čistega dohodka (0,034 + 0,05 odstotka), ki je bila namenjena opremljenosti šolskih delavnic in laboratorijev. Žal pa niso vse organizacije nakazovale sredstev [36].

Leta 1988 je začel veljati nov obračunski zakon, zato je Izobraževalna skupnost Slovenije predlagala uvedbo enotne prispevne stopnje 4,20 odstotka od davčne osnove, kar naj bi nadomestilo do tedaj veljavno diferencirano prispevno stopnjo. Tekstilna industrija se s tem ni strinjala, vendar so vse druge

Slika 3: Izobrazbena struktura zaposlenih v slovenski tekstilni industriji v letu 1978 [35]

Figure 3: Educational structure of employees in the Slovenian textile industry in 1978 [35]

Posebne izobraževalne skupnosti v to privolile. Po razpravi, ali se jim splača vztrajati pri svojem in tvegati, da se jim bodo v primeru zmanjšanja dohodkov prispevne stopnje zvišale, in na podlagi izračuna v Tekstilindusu, ki po novem izračunu ne bi bil na slabšem, so soglašali z uvedbo enotne prispevne stopnje. Vztrajali pa so, da bi cena izobraževanja morala biti vgrajena v ceno izdelka, in da nihče (tudi tisti z izgubo), ne bi smeli biti oproščeni plačevanja prispevka, kajti šolam je treba zagotoviti ustrezne razmere za normalno delo [36].

3.3 Razvoj visokošolskega izobraževanja na področju tekstilstva

Tekstilna tehnologija je po drugi svetovni vojni skokovito napredovala, zato srednješolsko znanje ni več zadoščalo. Potrebovali naj bi vsaj 200 tekstilnih inženirjev z osnovnim strokovnim znanjem iz kemije, strojništva in ekonomije, s čimer bi tako izobraženi visokokvalificirani kadri zasedali vodilna delovna mesta in mesta v laboratorijih, kontrolorjev in planerjev, analitikov in komercialistov [37]. Zavedali so se, da razvoja in napredka industrije ni mogoče doseči le s kvalificiranimi delavci in strokovnjaki s prakso in izkušnjami, temveč je treba razviti tudi znanstveni študij, ki bi pripomogel k razvijanju tekstilne industrije.

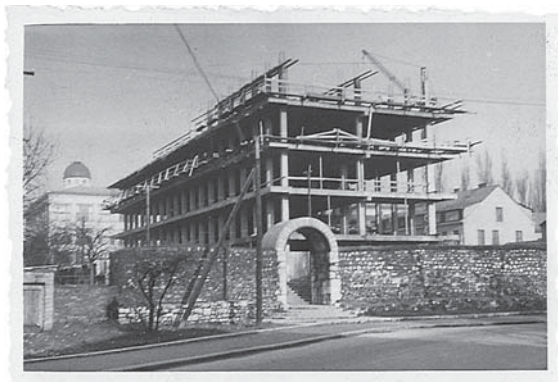
Pomen visoko izobraženih kadrov je bil izražen tudi v vseh perspektivnih planih. V smernicah za sestavo perspektivnega plana SR Slovenije za obdobje 1966–1970 je bilo zapisano, da je prehod na intenzivnejši način gospodarjenja mogoč med drugim z »ustvarjanjem splošnih pogojev gospodarjenja kot je skrb za razvoj kadrov, intenziviranje raziskovalnega dela in gradnja energetske osnove«. Glede na dotedanji razvoj gospodarstva je bil poudarjen tudi problem neizkoriščenosti obstoječe strukture kvalificiranih in visokokvalificiranih kadrov, v čemer so videli možnost za večjo uveljavitev pogojev, ki bi pripomogli k proizvodnji visokokvalitetnih izdelkov in storitev z velikim vložkom intelektualnega dela. Usposabljanje in pravilna zaposlitev strokovnih kadrov so osnova gospodarskega in družbenega razvoja na splošno, zato je bilo potrebno, da to področje dobi v planu osrednje mesto. Zaradi potrebe po uveljavljanju sodobnih metod proizvodnje ter njene modernizacije in večjega vključevanja na mednarodni trg pa so zahtevali trajno skrb za pospeševanje raziskovalnega dela in znanosti [38]. Zaradi potreb po strokovnih kadrih so v tem obdobju želeli razširiti mrežo šol 2. stopnje.

Razmerje med visokostrokovnimi in srednjestrokovnimi kadri je bilo le 1 : 2,6, medtem ko je bilo v razvitejših državah precej višje.

3.3.1 Začetek visokošolskega tekstilnega izobraževanja

Začetki visokošolskega izobraževanja na področju tekstilstva v Sloveniji segajo v leto 1946, ko so na tedanjem oddelku za kemijo Tehniške fakultete v Ljubljani uvedli izbirni predmet *kemijska tekstilna tehnologija*. Leta 1953 so na ljubljanski Fakulteti za strojništvo uvedli novo usmeritev s področja *me-hanske tekstilne tehnologije*. Ker omenjeni dve usmeritvi nista zadoščali potrebam tekstilne industrije, ki je v tem času potrebovala več kot tisoč inženirjev tekstilne tehnologije, bilo pa jih je 86 [39], je fakultetni svet Tehniške fakultete v Ljubljani na pobudo Zvezne gospodarske zbornice in Zveze inženirjev in tehnikov 14. julija 1956 sprejel sklep o ustanovitvi *Odseka za tekstilno tehnologijo* pri oddelku za kemijsko tehnologijo. Sklep je bil potrjen 10. septembra 1956 na izredni seji Univerzitetnega sveta. V letu 1956/1957 se je vpisalo prvih 123 mlajših, pa tudi starejših slušateljev iz vse Jugoslavije [40], v šolskem letu 1957/1958 158 in v šolskem letu 1958/1959 137 slušateljev [39].

Odsek je gostoval na Oddelku za kemijo, predavalnice in laboratorije pa je imel na drugih oddelkih fakultete. Leta 1960 je bila z zakonom o preosnovanju nekaterih fakultet Univerze v Ljubljani (sprejetim 24. junija 1960), ustanovljena nova Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo (FNT), ki so jo sestavljali oddelek za montanistiko z metalurškim in geološkim odsekom, oddelek za kemijo z odseki za kemijo, kemijsko tehnologijo in farmacijo, matematično-fizikalni oddelek ter (prvič samostojen) oddelek za tekstilno tehnologijo [41]. Z naraščanjem števila študentov je naraščala tudi prostorska stiska. Tedanji predstojnik odseka prof. dr. ing. Franjo Kočevar se je odločil pridobiti podporo za gradnjo nove stavbe. Dobil jo je v slovenski tekstilni industriji, GZS, Zveznem fondu za kadre ter pri vplivnih politikih, ki so odobrili gradnjo stavbe na Snežniški 5. Načrt za stavbo, ki je bila zgrajena leta 1962 (slika 4), je izdelal Josip Didek (1917–1989), slovenski gradbeni inženir in projektant. Vijoličasta petnadstropna zgradba s številnimi okni in značilno fasado s ščitniki pred soncem je imela vse potrebne prostore za uspešno pedagoško in raziskovalno delo: predavalnice, laboratorije, preskuševališče, pisarne, delavnice in knjižnico.

Slika 4: Graditev Odseka za tekstilno tehnologijo (levo) in dokončana stavba (desno) na Snežniški 5 v Ljubljani (arhiv Oddelka za tekstilstvo, grafiko in oblikovanje)

Figure 4: Building of the Department of Textile Technology (left) and completed building (right) at Snežniška 5 in Ljubljana (courtesy of the Department of Textiles, Graphic Arts and Design)

Študij tekstilne tehnologije v Ljubljani je v prvih letih zaobsegal le visokošolski študij s splošno usmeritvijo. V okviru študijskih reform na univerzah se je iz petletnega pozneje preoblikoval v štiriletni študij. V šolskem letu 1960/1961 je bil uveden dvostopenjski študij, ki je bil v šolskem letu 1968/1969 zaradi prevelikega osipa generacij študentov ukinjen in ponovno uveden v šolskem letu 1977/1978. V letu 1967 je izvršni odbor izobraževalne skupnosti SR Slovenije sprejel sklep o ukinitvi samostojnega oddelka za tekstilno tehnologijo na FNT. O tem so na predlog Poslovnega združenja tekstilne industrije ter ZITT razpravljali na Svetu za oblačilno stroko pri GZS in sklenili, da je za tekstilno industrijo zelo pomembno izobraževanje inženirjev tekstilne tehnologije s splošno tekstilno tehnološko izobrazbo in da druge fakultete (npr. kemijska in strojna) ne morejo zapolniti teh vrzeli. Sprejeli so sklep, da protestirajo proti premalo proučeni reorganizaciji oziroma ukinitvi oddelka [42]. Zadevo so obravnavali tudi diplomanti – nekdanji študenti fakultete, ki so se zbrali na vsakoletnem simpoziju v Ljubljani. Sprejeli so resolucijo, v kateri so zapisali, da je nujen obstoj edinega samostojnega oddelka tekstilne tehnologije v državi. Podpisali so jo diplomanti iz vseh jugoslovanskih republik [43]. Nato oddelek ni bil ukinjen.

Dveletni višješolski program tekstilne tehnologije se je v drugem letniku delil na mehansko in kemijsko usmeritev. Na oddelku je bil v šolskem letu 1965/1966 uveden tudi magistrski študij, ki se je po zaključenem magistrskem delu lahko nadaljeval v doktorski študij [39]. Ker je bil v sedemdesetih letih precejšen del slovenske tekstilne industrije usmerjen

v izvoz, so bile zahteve razvitih zahodnih trgov tudi v kakovostno oblikovanih izdelkih. Posledično je bil na oddelku za tekstilno tehnologijo leta 1979 uveden višješolski (nekoliko pozneje spremenjen v visokošolskega) študij oblikovanja tekstilij in oblačil.

Leta 1974 je oddelek predlagal ustanovitev prve stopnje izrednega študija. Predstojnica mariborske višje tehniške šole se ni strinjala, da bi se učni načrt bodočega študija razlikoval od tistega, ki so ga že izvajali v Mariboru. Komisija za šolstvo in izobraževanje je izoblikovala stališče, da naj oba oddelka najdeta skupno rešitev za izredni višješolski študij, da naj bodo učni programi enotni, po potrebi pa naj se obstoječi mariborski izpopolni in korigira. Tekstilnim podjetjem pa so priporočili, naj izredno vpisanim študentom omogočijo čim hitreje dokončati študij in jim zagotovijo finančno pomoč [34].

3.3.2 Visokošolsko tekstilno izobraževanje v Mariboru

Skupščina RS Slovenije je skladno s šolsko reformo med letom 1959 in 1960 sprejela Zakone o ustanovitvi petih višjih šol v Mariboru, med katerimi je bila leta 1959 ustanovljena Višja tehniška šola s strojnimi, elektro, tekstilnim, gradbenim in kemijskim oddelkom [44]. Šola se je začasno vselila v prostore Srednje tehniške šole, v začetku študijskega leta 1960/1961 pa je dobila lastno stavbo na Smetanovi 17. Tega leta se je vpisalo 211 rednih in 754 izrednih študentov, od tega 134 študentov na tekstilni oddelek. V zgradbi so imeli 12 učilnic, osem kabinetov, pet pisarniških prostorov in tri laboratorije [14]. Tekstilni oddelek se je deset let pozneje pridružil strojnemu oddelku kot

Odsek za tekstilno tehnologijo. Zaradi oddaljenosti od nekaterih tekstilnih področij so v Novem mestu, Preboldu, Kranju in drugod organizirali študij ob delu in s tem dali možnost pridobitve višješolske izobrazbe zaposlenim v teh krajih [45]. Višja tehniška šola se je zaradi razvoja družbe in gospodarstva, ki sta zahtevala nova znanja in usmerjenost, leta 1973 preoblikovala v Visoko tehniško šolo. Na Odseku za tekstilno tehnologijo je bil uveden dvostopenjski študij Tekstilna tehnologija in Konfekcijska tehnologija, zato se je preimenoval v Odsek za tekstilno in konfekcijsko tehnologijo. Leta 1978 je bil odsek ukinjen, dejavnost pa se je prenesla na Katedro za tekstilno in konfekcijsko tehnologijo. Leta 1985 se je Visoka tehniška šola preimenovala v Tehniško fakulteto, izobraževanje tekstilcev pa se je izvajalo pod okriljem oddelka za strojništvo. Na podlagi Zakona o usmerjenem izobraževanju (Ur. L. SRS, 1980) je bil opuščen dvostopenjski študij ter uveden t. i. hibridni sistem VŠ-VIS program. Ti programi so bili v okviru Posebne izobraževalne skupnosti (PIS) usklajeni s študijskimi programi Oddelka za tekstilno tehnologijo FNT v Ljubljani. V letu 1995 so v Mariboru nastale štiri samostojne fakultete, med njimi tudi Fakulteta za strojništvo, na kateri je bil leta 1999 ponovno ustanovljen Oddelek za tekstilstvo [44]. Tako kot v Sloveniji je tudi v drugih republikah SFRJ primanjkovalo usposobljenih tekstilnih kadrov. Tridesetega junija 1958 je bila ustanovljena Višja tehnična tekstilna šola v Beogradu [46], julija 1959 pa Višja tehnična šola tudi v Leskovcu [47]. Na Hrvaškem se je neodvisni študij tekstilstva in tekstilne tehnologije začel izvajati v začetku šestdesetih let v Zagrebu v sklopu Tehnološke fakultete ter na treh samostojnih šolah v Dugi Resi, Varaždinu in Zagrebu [48].

4 Razprava

Tekstilno šolstvo v Jugoslaviji se je razmahnilo po drugi svetovni vojni predvsem zaradi hitro razvijajoče se tekstilne industrije in njenih potreb po izšolanih strokovnih kadrih, ki naj bi nadomestili tuje strokovnjake. Pomanjkanje kvalificiranih delavcev so v prvih letih po vojni v podjetjih skušali zapolniti z delavci, ki so jih priučevali v različnih tečajih. Pot do vzpostavitve sistematično urejenega tekstilnega šolstva pa je bila zahtevna in prepletena s številnimi problemi. Že v prvem petletnem planu načrtovana razširitev mreže srednjih in nižjih strokovnih šol,

povečanje števila kvalificiranih delavcev v Jugoslaviji ter izboljšanje vajeniškega šolstva, ni dala pričakovanih uspehov. Šole so se ubadale s prostorskimi problemi, pomanjkanjem učnih pripomočkov in pomanjkanjem učnega osebja. Pomembno prelomnico pomeni sprejetje zvezne uredbe o strokovnih šolah iz leta 1952, prvega predpisa, ki je neposredno urejal vpisovanje strokovnega šolstva po vojni.

Z raziskavo smo potrdili, da se tekstilno šolstvo ni razvijalo v skladu s potrebami jugoslovanske industrije. Tekstilna industrija je na področju izobraževanja zaostajala za razvitimi industrijskimi državami. Čeprav so v Združenju tekstilne industrije veliko razpravljali o organizaciji strokovnega šolstva, je na začetku prevladovalo mnenje, da je za doseg kvalifikacije dovolj le eno- ali dvomesečni priučitveni tečaj na delovnem mestu ter več krajših tečajev za pridobitev osnovnega tehnološkega znanja ter osnovnih pojmov o organizaciji podjetja, delavski zakonodaji in samoupravljanju. Kmalu se je izkazalo, da mojstri zaradi razvoja tehnike in tehnologije potrebujejo več splošnega, tehničnega in ekonomskega znanja oziroma srednješolsko tehnično izobrazbo. Tekstilna industrija je vse bolj potrebovala tudi visoko izobražene delavce – inženirje tekstilne tehnologije s širokim znanjem kemije, strojništva in ekonomije, zato je bila ustanovitev oddelka za tekstilno tehnologijo na Univerzi v Ljubljani logična posledica. Leta 1967 sprejet Zakon o srednjem šolstvu je določal, da morajo biti predmetniki in učni načrti poklicnih in srednjih šol pripravljeni na podlagi profilov poklicev. Šele leta 1972 pa so bili potrjeni profili za prvih pet poklicev tekstilne stroke, ki so postali osnova učnih programov.

Razvoju strokovnega šolstva ni sledila boljša izobrazbena struktura zaposlenih v tekstilni industriji, kot je ugotovljeno v raziskavi. V 70. in 80. tih letih se je tekstilna industrija hitro modernizirala. Nove tehnologije so zahtevale spremembe v kadrovske strukturi. Število priučenih in nekvalificiranih delavcev naj bi se zmanjševalo na račun kvalificiranih in visokokvalificiranih strokovnjakov, vendar je kvalifikacijska struktura ostala nizka. Konec 70. tih let 20. stoletja je bilo več kot 70 odstotkov zaposlenih v tekstilni industriji le kvalificiranih delavcev.

Z raziskavo smo dokazali, da je bilo tekstilno poklicno šolstvo v slabšem položaju glede na druge poklicne šole. V Sloveniji na področju tekstilstva do sredine 70. let ni bilo šolskega sistema, temveč le posamezne šole in institucije, s čimer so zaostajali tudi za drugimi,

manj razvitimi republikami. Posebno problematično je bilo nižje strokovno šolstvo, ki je zaostajalo za potrebami gospodarstva. Vzroki so bili v premajhni povezanosti med industrijo in šolstvom, neusklajenih programih, pomanjkanju kvalificiranih učiteljskih kadrov, nezadostni opremljenosti šol ipd. V Kranju in Mariboru so bile večkrat ustanovljene in ukinjene poklicne šole, čeprav je bila velika potreba po vzdrževalcih sodobne proizvodne opreme in strojev. Poklicna šola tekstilne stroke je bila ena redkih brez javno priznanega poklicnega izobraževanja. Javno veljavna spričevala sta podeljevali srednji tehniški šoli v Kranju in Mariboru, medtem ko sta *Tekstilindustrija* in *MTT Maribor* izobraževala nižje strokovne kadre, ki pa so si s tem pridobili le interno kvalifikacijo. S tem so bili tekstilci prikrajšani v primerjavi z drugimi strokami. Že leta 1970 je upravni odbor Zveze inženirjev in tehnikov tekstilcev Slovenije (ZITTS) začel pripravljati formalnosti za verifikacijo, vendar je bilo prvih sedem učnih programov za konfekcijsko stroko potrjenih šele leta 1975, s čimer je bil končan postopek za formiranje stopenjskega pouka po novem šolskem sistemu.

5 Sklep

Skozi raziskavo smo potrdili, da se tekstilno šolstvo ni razvijalo v skladu s potrebami jugoslovanske industrije, da je bilo tekstilno poklicno šolstvo v slabšem položaju glede na druge poklicne šole ter da razvoju strokovnega šolstva ni sledila boljša izobrazbena struktura zaposlenih v tekstilni industriji. Pomembno vlogo pri strokovnem izpopolnjevanju tekstilcev je igralo Društvo inženirjev in tehnikov tekstilne industrije Slovenije, ki je med drugim organiziralo strokovna predavanja in strokovne tečaje za pridobitev kvalifikacij. Člani društva so sodelovali v komisijah za šolstvo, pripravo učnih načrtov, kategorizacijo in nomenklaturu poklicev v tekstilni industriji, pri organizaciji vajeniškega šolstva ipd.

V 70. in 80. tih letih se je tekstilna industrija hitro modernizirala, nove tehnologije pa so zahtevale spremembe v kadrovske strukturi. Število priučenih in nekvalificiranih delavcev naj bi se zmanjševalo na račun kvalificiranih in visokokvalificiranih strokovnjakov, vendar pa je kvalifikacijska struktura ostala vseskozi nizka.

Viri

1. TRPIN, Milko. Razvoj in delo sindikalne organizacije v MTT (4. del). *Razgled*, 1953, št. 4, 116–117.
2. Zakon o petletnem planu za razvoj narodnega gospodarstva LRS v letih 1947 do 1951. *Uradni list LRS*, 1947, št. 31.
3. Zakon o vajencih. *Uradni list FLRJ*, 1946, št. 28.
4. MAČEK, Jure. Razvoj nižjega strokovnega šolstva – na primeru oblačne stroke v Mariboru. *Arhivi*, 2002, 25(2), 43–60.
5. GABRIČ, Aleš. *Šolska reforma 1953–1963*. Ljubljana : Inštitut za novejšo zgodovino, 2006, 302 str.
6. Zakon o srednjem šolstvu. *Uradni list SRS*, 1967, št. 18.
7. KOLAR, Ivan. 1. *izvestje 1931*. Kranj : Ravnateljstvo drž. tekstilne šole v Kranju, 1931, 20 str.
8. KOLAR, Ivan. 2. *izvestje 1932*. Kranj : Ravnateljstvo Državne tekstilne šole v Kranju, 1932, str. 3–4.
9. *30 let Tehniške tekstilne šole v Kranju*. Uredila Gregor Kocijan in Črtomir Zorec. Kranj : Tehniška tekstilna šola v Kranju, 1961, 56 str.
10. *25. let Srednje tehniške tekstilne šole v Kranju*. Uredil Črtomir Zorec. Kranj : Ravnateljstvo srednje tehniške tekstilne šole v Kranju, 1956, 141 str.
11. XV.–XIX. letno poročilo za šolska leta 1948/1949, 1949/1950, 1950/1951, 1951/1952 in 1952/1953. [dostopno na daljavo]. Ravnateljstvo Državnega tekstilnega tehnikuma, Kranj [citirano 2. 9. 2016]. Dostopno na svetovnem spletu: <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-XPY1SLK>>.
12. Boljši pogoji za praktični pouk. 1963. *Glas* [dostopno na daljavo]. 30. 3. 1963 [citirano 9. 9. 2016]. Dostopno na svetovnem spletu: <http://arhiv.gorenjskiglas.si/digitar/15908610_1963_37_L.pdf>.
13. Šolstvo in tekstilna industrija Slovenije. *Tekstilec*, 1974, 17(5), 3–7.
14. DEBEVC, Jože. *Slovensko tekstilstvo skozi čas : (obdobje od 1930 do začetka 80-ih let)*. Maribor : Fakulteta za strojništvo, Oddelek za tekstilstvo, 2001, 124 str.
15. *Zapisnik konference*, 23. 4. 1951. 1951. Ljubljana : Arhiv republike Slovenije, AS 260, Glavna direkcija tekstilne industrije LRS 1945–1952, t. e. 21.
16. MAČEK, Jure. Izobraževanje v tekstilni stroki v Mariboru od leta 1952 do odprave vajeniškega sistema. *Arhivi*, 2003, 26(2), 277–296.

17. *Pisana tkanina življenja. 50 let Srednje tekstilne šole Maribor*. Uredila Tatjana Njivar. Maribor : Srednja tekstilna šola Maribor, 1998.
18. STUPICA, Maks. Šolanje vajencev pletilske stroke. *Tekstilni razgled*, 1954, 3, 309.
19. MONDA, Dušan. Program dela vajencev v pletilnicah. *Tekstilni razgled*, 1954, 3, 114–115.
20. MIJAČ, Dušan. Delo našega združenja v letu 1956. *Tekstilni razgled*, 1956, 5, 435–438.
21. Za boljšo strokovno izobrazbo. *Tekstilni razgled*, 1956, 5, 49.
22. Letni občni zbor sindikalne podružnice Mariborske tekstilne tovarne. *Tekstilni razgled*, 1956, 5(3), 81–82.
23. DEBEVC, Jože. Dvajset let Zveze inženirjev in tehnikov tekstilcev Slovenije. *Tekstilec*, 1973, 16(5), 5–15.
24. STUPICA, Maks. Problematika tekstilnega šolstva. *Tekstilec*, 1973, 16(7), 21–22.
25. Zakon o poklicnem izobraževanju in urejanju učnih razmer. *Uradni list SRS*, 1970, št. 26.
26. Samoupravni sporazum o delitvi dohodka in osebnih dohodkov. *Uradni list SRS*, 1971, št. 19.
27. Ustanovitev poklicne tekstilne šole v zastoju. *Tekstilni obveščevalec*, 1972, 15(6), 32.
28. MARINC, Ivo. Dvajset tekstilcev je končalo poklicno šolo MTT-ju. *Tekstilni obveščevalec*, 1972, 15(3), 28.
29. Potrjeni profili za poklice srednje tekstilne šole. *Tekstilni obveščevalec*, 1972, 15(7–8), 47.
30. Tekstilni oddelek na tehniški šoli v Mariboru. *Tekstilni obveščevalec*, 1972, 15(11–12), 45.
31. Dokončna oblika poklicne šole tekstilne stroke. *Tekstilni obveščevalec*, 1972, 15(7–8), 47.
32. MARINC, Ivo. Podjetja opremljamo s sodobnimi stroji, kasnimo pa z izobraževanjem in šolstvom. *Tekstilec*, 1974, 17(10–11), 31–32.
33. Zasnove programa dela izobraževalne skupnosti Slovenije za tekstilno stroko. *Tekstilec*, 1976, 19(2–3), 55–56.
34. Komisija za šolstvo in izobraževanje. *Tekstilec*, 1974, 17(3–4), 47–48.
35. KOLARIČ, Jože. *Perspektivni razvoj tekstilne industrije SRS*. Maribor : Tekstilni inštitut Maribor, 1980.
36. *Zapisnik 6. seje IO SZTIS*, 15. 12. 1987.1987. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, AS 1165, GZS-SZ Tekstilne industrije, t. e. 1084.
37. STUPICA, Maks. Delo združenja podjetij tekstilne industrije FLRJ. *Razgled*, 1956, št. 2, 2–7.
38. *Osnovne predpostavke za sestavo perspektivnega plana SR Slovenije za obdobje 1966–1970*. 1966. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, AS 1165, GZS-SZ Tekstilne industrije, t. e. 74.
39. MAVER, Milan. *30 let visokošolskega izobraževanja v tekstilni tehnologiji*. Ljubljana : Oddelek za tekstilno tehnologijo Fakultete za naravoslovje in tehnologijo Univerze Edvarda Kardelja, 1986, 165 str.
40. *40 let visokošolskega izobraževanja na področju tekstilstva*. Uredil Franci Sluga. Ljubljana : Oddelek za tekstilstvo Naravoslovnotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, 1996, 58 str.
41. CIPERLE, Jože. Tehniška fakulteta Univerze v Ljubljani 1919–1957. Ljubljana : Univerza v Ljubljani, 2010.
42. *Zahteva tekstilne industrije po nadaljnjem obstoju samostojnega oddelka za tekstilno tehnologijo na FNT*. 1967. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, AS 1165, GZS-SZ Tekstilne industrije, t. e. 222.
43. Resolucija. 1967. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, AS 1165, GZS-SZ Tekstilne industrije, t. e. 222.
44. JELER, Stana. *Študij in raziskovanje tekstilstva v Mariboru 1959–2004*. Maribor : Fakulteta za strojništvo, 2004, 252 str.
45. JELER, Stana. Problematika tekstilnega šolstva. *Tekstilec*, 1973, 16(7), 23.
46. Istorijat DTM-a [dostopno na daljavo]. Visoka tekstilna strokovna šola za dizajn, tehnologijo i menadžment [citirano 19. 10. 2016]. Dostopno na svetovnem spletu: <http://www.vtts.edu.rs/odtm/istorijat.html>.
47. Razvoj šole. [dostopno na daljavo]. Visoka tehnološko umetniška strokovna šola Leskovac [citirano 25. 10. 2016]. Dostopno na svetovnem spletu: <http://www.vsstle.edu.rs/o-skoli/?lng=lat>.
48. History of study and faculty [dostopno na daljavo]. Tekstilno-tehnološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu [citirano 19. 10. 2016]. Dostopno na svetovnem spletu: <http://www.ttf.unizg.hr/index.php?str=3&lang=en>.